

Театр

Джулія Ламберт - найліпша актриса Англії. Їй сорок шість років; вона вродлива, багата, знаменита; зайнята улюбленою справою у власному театрі; її шлюб вважають ідеальним; у неї дорослий син...

І так триває до зустрічі з Томасом Феннелом - молодим бухгалтером, якого найняв Майкл, чоловік Джулії, щоб навести лад у рахункових книгах театру. На подяку за те, що Том дав раду з бухгалтерією, Майкл представляє його своїй знаменитій дружині. Бідолашний хлопчина неймовірно бентежить, червоніє, блідне, і Джулії це приємно - адже вона живе захопленням публіки. Щоб остаточно ошчасливити юнака, актриса дарує йому свою фотографію. Перебираючи старі знімки, Джулія згадує своє життя.

Роман між молодим шанувальником і званою актрисою - звичайний сюжет. А втім, які наслідки цього роману?

Кому ж Джулія подарує своє серце, і чи почуття стане для неї новою реальністю буття? Зважмо, що актори та їхні ролі - суть символи того безладного, безцільного театру дій, що зветься життям. А єдиною реальністю для них є лише гра...

КЛАСИКА

ВІЛЬЯМ СОМЕРСЕТ МОЕМ

ТЕАТР

Двері розчинилися, і Майкл Госселін звів очі вгору. Ввійшла Джулія.

— Хелло! Трішки почекай, це не займе й хвилини. Я саме підписую певні листи.

— Не поспішай. Я зайшла лише щоб глянути, які квитки надіслали Деннорантам. Що тут робить цей юнак?

Керуючись інстинктом досвідченої актриси, що наказував їй узгоджувати жест зі словом, вона рухом зграбної голівки вказала кімнату, яку щойно проминула.

— Це рахівник. Із контори Лоуренса і Гемпфрі. Уже три дні тут.

— На вигляд дуже молодий.

— Він практикант. Схоже на те, що справу свою знає. Дуже дивується, як у нас ведеться облік. Ми з ним порозмовляли, то він ніколи не сподівався, що театр тримається таких ділових правил. Казав, наче деякі фірми в місті так ведуть бухгалтерські книги, що посивіти можна.

Самовдоволений вираз, який малювався на вродливому обличчі її чоловіка, викликав у Джулії усмішку.

— Тактовний молодик.

— Він сьогодні закінчує. Я подумав, що ми можемо запросити його на ланч. Він справжній джентльмен.

— І цього достатньо для запрошення на ланч?

Майкл не помітив легкої іронії в її голосі.

— Якщо ти не хочеш, то можемо його й не запрошувати. Я просто подумав, що для нього це буде великою втіхою. Він тебе обожнює. Тричі переглядав спектакль. Аж не тямить себе, так хоче познайомитися з тобою.

Майкл натиснув кнопку, за мить з'явилася його секретарка.

— Ось листи, Марджері. Які в мене зустрічі сьогодні пополудні?

Джулія краєм вуха слухала список, який читала Марджері, і ліниво оббігала поглядом кімнату, хоч добре її знала. Приміщення якнайліпше пасувало керівнику першорядного театру. Стіни, за проектом доброго декоратора обшиті панелями (придбаними по собівартості), а на них гравюри Цоффані¹ й де Вайлда² з театральними сценами. Крісла великі і зручні. Майкл сидів у багато різьбленому чіппендейлівському³ кріслі — репродукція, але зроблена добре знаною фірмою, а його чіппендейлівський стіл із ніжками у формі тяжких куль і пазуристих лап був напрочуд солідним. На столі — її світлина у масивній срібній рамі і, симетрично, фото Роджера, їхнього сина. Посередині між ними чудова срібна чорнильна підставка, яку вона сама подарувала Майклові на день народження, а позаду полиця, обтягнута червоною марокканською шкірою з рясною позолотою. Там він тримав свій приватний запас паперу на випадок, якби захотів власноручно написати листа. Папір позначено адресою «Сіддонс-театру», а конверт — Майкловим гербом, кабанячою головою з девізом «Nemo me impune lacessit»⁴ унизу. Кितिця жовтих тюльпанів у срібному кубку, який він тричі поспіль виграв у театральному гольфовому турнірі, свідчила про турботливість Марджері.

Джулія кинула на неї задумливий погляд. Попри коротко стрижене пергідролеве волосся і густо підмальовані губи, Марджері мала нейтральний вигляд, як і слід досконалій секретарці. Вона вже п'ять літ працювала з Майклом. За цей час мала б його вивчити з лиця і вивороту. Джулія міркувала, чи вистачило їй дурацтв закохатися в нього.

Та тут Майкл підвівся з крісла.

— Тепер, люба, я у твоєму розпорядженні.

Марджері подала йому чорний капелюх-гомбург і розчинила двері, давши Джулії та Майклові вийти. Коли вони увійшли до контори, молодик, якого зауважила Джулія, обернувся і встав.

— Я хочу відрекомендувати вас міс Ламберт, — проголосив Майкл. Тоді з міною посла, який представляє суверенові аташе при монаршому дворі, де його акредитовано: — Цей джентльмен ласкаво погодився навести лад у тому балагані, на який ми перетворили наш облік.

Молодик збагрянів. Скуто посміхнувся у відповідь на теплу наготовлену посмішку Джулії, а коли вона сердечно потиснула йому долоню, то відчула, що та мокра від поту. Його розгубленість зворушувала. Саме так почувалися люди, яких знайомили з Сарою Сіддонс⁵. Джулія подумала, що надто суворо відповіла на пропозицію Майкла запросити хлопця на ланч. Зазирнула йому в очі. У неї самої очі були великими, глибоко-карими і ясними, як зорі. Тон ледь сміхотливої доброзичливої ніжності не вимагав від неї жодних зусиль, це було таким інстинктивним порухом, наче відмахнутися від мухи, що із дзижчанням літає довкола.

— Я подумала, чи можемо ми вмовити вас з'їсти з нами відбивну котлету? Після ланчу Майкл доправить вас назад.

Молодик знову заллявся рум'янцем, кадик на його тонкій шиї засіпався.

— Це напрочуд мило з вашого боку. — Він тривожно оглянув своє вбрання. — Але я геть брудний.

— Ви зможете вмитися і почиститися в нас удома.

Автомобіль чекав біля службового входу, — довга чорна хромована машина, обтягнута сріблястою шкірою, дверцята скромно прикрашав Майклів герб. Джулія увійшла досередини.

— Заходьте і сідайте поруч зі мною. Майкл кермуватиме.

Вони мешкали на Стенгоуп-плейс. Коли приїхали, Джулія звеліла камердинеру показати молодикові, де той може помити руки. Сама пішла до вітальні. Малювала губи, коли до неї приєднався Майкл.

— Я сказав йому підійти, тільки-но він буде готовий.

— А, при нагоді, як його звати?

— Гадки не маю.

— Любий, нам варто знати. Я попрошу його записатися в нашій гостьовій книзі.

— Та де ж, він для цього задрібна фігура. — Майкл лише найзначнішим персонам пропонував розписатися в їхній гостьовій книзі. — Ми не побачимо його вже ніколи.

Тут увійшов молодик. У машині Джулія зробила все можливе, аби його заспокоїти, та він і далі дуже ніяковів. Коктейлі чекали, Майкл налив їм. Джулія взяла цигарку, молодик запалив їй сірника, але рука йому так дрижала, аж

вона подумала, — він нізащо не зуміє втримати вогонь біля її цигарки. Тож узяла його долоню і притримала.

«Бідне ягня, — подумала вона. — Це, мабуть, найчудовіша мить усього його життя. Яка це буде для нього радість — розповісти все своїм колегам. Сподіваюся, стане малим героєм своєї контори, бодай його».

Сама із собою Джулія розмовляла геть інакше, ніж з іншими людьми: звертаючись до себе, не стримувала язика. Вона з насолодою зробила першу зтяжку. Коли задуматися, то воно їй справді чудово: достатньо комусь просто з'їсти ланч у її товаристві їй порозмовляти з нею годину без чверті, як це робить чоловіка поважною особою в його вузькому світику.

Молодик насилу промовив:

— Що за приголомшлива кімната.

Вона кинула йому легку підбадьорливу посмішку, ледь здійнявши рівні брови, — цей її рух він мусив часто бачити на сцені.

— Я дуже рада, що вам подобається. — Голос у неї був радше низьким і трохи хрипкуватим. Можна подумати, що його зауваження зняло їй камінь із серця. — У нашій сім'ї вважають, що в Майкла бездоганний смак.

Майкл самовдоволено оглянув кімнату.

— У мене чималий досвід. Я завжди сам проектую сценографію наших вистав. Звісно, у нас є працівник для грубої роботи, але ідеї мої.

Вони перебралися до цього будинку два роки тому, і Майкл та Джулія знали, що, від'їжджаючи в турне, доручили свій дім дорогому декоратору, а той погодився наготувати все, ще їй по

собівартості, взамін за обіцянку роботи в театрі після їхнього повернення. Та це все втомливі подробиці. Немає потреби розповідати їх молодикові, навіть імені якого вони не знали. Дім був уряджений із дуже добрим смаком — як розсудлива суміш давнини й модерну. Майкл мав рацію, кажучи, — із першого погляду видно, що це шляхетний дім. Щоправда, Джулія наполягла, що її спальня мусить бути такою, як їй подобається. Оскільки ж їй цілком відповідала спальня старого дому на Ріджентс-парк, який вони займали від кінця війни, вона повністю перевезла обставу. Ліжко й туалетний столик оббито рожевим шовком, шезлонг і крісло — блакиттю Натъє⁶, над ліжком витали пухкенькі золочені херувимчики, що погойдувалися під лампою з рожевим абажуром, такі ж пухкенькі золочені херувимчики роїлися довкола крісла на туалетному столику. На столах із цейлонського атласного дерева стояли багато обрамлені фотографії акторів, актрис і членів королівської родини, з автографами. Декоратор зверхньо здійняв брови, але це була єдина кімната будинку, де Джулія почувалася цілковито як удома. Писала листи за столом з атласного дерева, сидячи на роззолоченому Гамлетівському стільці.

Оголосили ланч, і вони зійшли вниз.

— Сподіваюся, їжі буде достатньо для вас, — зауважила Джулія. — Ми з Майклом їмо дуже мало.

Насправді подано морські язички з решітки, печені на грилі відбивні зі шпинатом і тушковані овочі. Ця їжа мала вдовольнити законний голод, не додавши жиру. Кухарка, яку Марджері попередила, що за ланчем буде гість, поквапом

підсмажила кілька картоплин у фритюрі. Картопля видавалася хрумкою і смачно пахла. Проте набрав її лише молодик. Джулія тоскно глянула на фрі, перш ніж відмовитися, хитнувши головою. Майкл зміряв картоплю поважним поглядом, наче ніяк не міг збагнути, що це і навіщо, а тоді, ледь здригнувшись, випірнув зі своєї задуми та сказав: «Дякую, ні». Вони сиділи за довгим вузьким столом як із монастирської трапезної, Джулія і Майкл при бічних кінцях, навпроти одне одного, у величких італійських кріслах, а молодик посередині, його сидіння було незручним, але цілковито відповідало стилю кімнати. Джулія помітила, що гість начебто зиркає на буфет, і з чарівною посмішкою схилилася вперед.

— Щось трапилось?

Він залявся багрянцем.

— Можу я попросити скибку хліба?

— Ясна річ.

Вона кинула значущий погляд камердинерові; той саме наливав Майклові у келих сухе біле вино. Камердинер вийшов із кімнати.

— Ми з Майклом ніколи не їмо хліба. Джевонс по-дурному не подумав, що ви можете захотіти трохи.

— Хліб, звичайно, лише звичка, — сказав Майкл. — Дивує, як швидко від нього відзвичаюєшся, досить тільки вирішити.

— Бідне ягня худе, як стеблина, Майкле.

— Я не їм хліба не тому, що боюся погладшати. Не їм його, бо не вбачаю в цьому сенсу. Врешті, завдяки тренуванням можу їсти все, що мені смакує.

У свої п'ятдесят два Майкл і досі мав чудову фігуру. Замолоду, з густим кучерявим каштановим волоссям, прекрасною шкірою, великими очима глибокої блакитної барви, прямим носом і малими вухами, він був найвродливішим актором англійської сцени. Тонкі вуста — от єдина річ, що ледь його псувала. Мав рівно шість футів заввишки і лицарську поставу. Ця помітна з першого погляду врода привела його на сцену замість до війська, як його батька. Тепер його каштанове волосся густо переткала сивина, і він стриг його значно коротше; обличчя поширшало і покрилося численними зморшками, шкіра більше не була ніжною, як цвіт персика, та й колір її погрубішав. А все-таки, завдяки чудовим очам і стрункій постаті він досі був дуже показним чоловіком. Провівши п'ять років на війні, набрав вояцької манери триматися, і, якщо не знати, хто він (що було мало ймовірним, бо його фотографії з різних нагод постійно з'являлися в ілюстрованих виданнях), можна було прийняти його за офіцера високого рангу. Майкл хвалився, що з двадцятилітнього віку його маса не змінилася, і роками, у дощ і погоду, щоранку піднімався о восьмій, натягав шорти зі светром та бігав довкола Ріджентс-парку.

— Секретарка сказала мені, що у вас цього ранку була репетиція, міс Ламберт, — зауважив молодик. — Це означає, що ви ставите нову п'єсу?

— Аж ніяк, — відповів Майкл. — На нашому теперішньому спектаклі аншлаг.

— Майкл надумав, що ми дещо занедбалися, тож скликав репетицію.

— І дуже тішуся, що я це зробив. Я помітив, що вкралися елементи, яких я не запроваджував, а поводження з текстом аж надто вільне. Якщо йдеться про точне промовляння авторських слів, я справжній педант, хоч, Бог свідок, слова, написані сучасними авторами, небагато значать.

— Якщо ви захочете подивитися нашу п'єсу, — милостиво промовила Джулія, — не сумніваюся, що Майкл радо дасть вам кілька квитків.

— Я хочу побачити її ще раз, — із запалом відповів молодик.
— Я бачив її вже тричі.

— Справді? — здивовано вигукнула Джулія, хоча добре пам'ятала, що Майкл уже казав їй це. — Це, звісно, непогана п'єска, на своєму місці, але я не могла й уявити, щоб хтось захотів переглянути її тричі.

— Я ходив не так заради п'єси, як заради вашого виконання.

«Нарешті я це з нього виволокла», — подумала Джулія, а тоді промовила вголос:

— Коли ми читали цю п'єсу, Майкл радше не мав щодо неї певності. Не вважав мою роль дуже доброю. Знаєте, вона й справді незіркова. Та я подумала, що зможу дещо з нею зробити. Звичайно, у ході репетицій довелося сильно скоротити другу жіночу роль.

— Я не кажу, наче ми переписали п'єсу наново, — озвався Майкл, — та можу запевнити — те, що ми створили, дуже відрізняється від тексту, який нам надіслав автор.

— Ви в цьому спектаклі просто чудова, — сказав молодик.

(«Він має певний шарм».)

— Я рада, що вам сподобалося, — відповіла вона.

— Якщо ви будете люб'язним із Джулією, смію припустити, що на прощання вона дасть вам своє фото.

— Справді?

Молодик знову зашарівся, а його блакитні очі сяйнули. («Він дійсно милий»). Не те щоб красень, але обличчя щире й відкрите, а його соромливість приваблювала. Волосся кучеряве, світло-каштанове, проте надто нашмароване. Джулія подумала, що він мав би кращий вигляд, якби лишив волосся хвилями, замість пригладжувати його брильянтином. Мав свіжу церу, добру шкіру і дрібні зуби гарної форми. Схвально зауважила, що костюм йому пасує і він добре його носить. Мав приємний і чистий вигляд.

— Як я здогадуюся, ви досі не стикалися з театром зсередини? — сказала вона.

— Ніколи. Тому я пнувся зі шкіри, щоб отримати цю роботу. Ви й уявити не можете, яка це для мене пригода.

Майкл і Джулія приязно йому посміхнулися. Завдяки його захопленню почулися трохи більшими, ніж були насправді.

— Я ніколи не дозволяв стороннім приходити на репетиції, але ж ви наш рахівник, майже належите до театру. Тож я не проти зробити для вас виняток, якщо вам буде приємно.

— Це буде вкрай мило з вашого боку. Я ніколи досі не бував на репетиції. А ви гратимете в наступній п'єсі?

— О, думаю, навряд. Я тепер неохочий до акторства. Здається, знайти відповідну для мене роль майже неможливо. Бачите, у своєму віці я не можу добре грати юних коханців, а драматурги більше не пишуть таких ролей, як раніше, за моєї молодості. Те, що французи називають *raisonneur* — резонер.

Розумієте, що я маю на увазі: герцог, член кабінету міністрів чи королівський адвокат, який каже мудрі й дотепні речі та обводить усіх довкола мізинця. Не знаю, що трапилося з авторами. Здається, вони більше неспроможні написати жодного доброго рядка. Цегла без соломи; от на що ми, актори, можемо розраховувати в наші дні. І чи вони нам удячні? Себто, автори. Ви здивувалися б, якби я розповів, що за умови дехто з них сміє виставляти.

— Дійсність така, що ми не можемо без них обійтися, — посміхнулася Джулія. — Якщо п'єса кепська, жодна акторська гра її не врятує.

— Це тому, що публіка насправді не цікавиться театром. У великі дні англійської сцени люди ходили до театру не заради п'єси, а заради акторів. Не важило, що грали Кембл⁷ чи місіс Сіддонс. Публіка приходила, щоб побачити їх. І навіть тепер, хоч я й не заперечую, що погана п'єса — гарантія фіаско, та все-таки стверджую: якщо п'єса добра, публіка приходить дивитися не її, а акторів.

— Не думаю, щоб хтось міг це заперечити, — погодилася Джулія.

— Усе, що потрібно такій актрисі, як Джулія, — це рушій. Дайте їй його, а вона займеться всім іншим.

Джулія кинула молодикові усмішку, чарівну, але наче з дрібкою перепросин.

— Не варто сприймати мого чоловіка надто всерйоз. Боюся, слід зізнатися: якщо йдеться про мене, він трохи упереджений.

— Коли цей молодий чоловік має стільки глузду, як я про нього думаю, то мусить знати: для тебе як актриси немає

нічого неможливого.

— О, люди так думають лише тому, що я ніколи не беруся за те, чого не можу зробити.

Тут Майкл глянув на годинник.

— Думаю, юначе, що коли ви закінчили свою каву, нам пора.

Хлопець ковтнув те, що залишилося в його чашці, а Джулія підвелася з-за столу.

— Ви не забули про моє фото?

— Думаю, у Майкловому сховку є кілька. Ходімо й виберемо одне.

Вона повела його до чималої кімнати за їдальнею. Хоча припускалося, що це має бути приватний Майклів кабінет — «чоловікові конче потрібна кімната, де він може посидіти наодинці й викурити люльку», — використовували його головню як гардеробну, коли їх навідували гості. Там стояло шляхетне магонієве бюро, а на ньому світлини короля Георга V і королеви Марії з автографами. Над каміном висіла стара копія намальованого Лоуренсом⁸ портрета Кембла в ролі Гамлета. На маленькому столику лежав стосик машинописних п'єс.

Стіни обвішано книжковими полицями, а під ними містилися шафки. З однієї з них Джулія вийняла пакет своїх найновіших світлин. Подала одну молодикові.

— Ось ця не така погана.

— Вона премила.

— Тож не схожа аж так, як я думала.

— Навпаки, схожа! Викапана ви.

Джулія кинула йому інший різновид усмішки, трішечки пустотливий; на секунду опустила повіки, а тоді підняла їх і

якусь мить дивилася на нього з тим м'яким виразом, який називали її оксамитовим поглядом. Зробила це без певної мети, якщо не механічно, то з інстинктивного бажання подобатися. Хлопець був таким молодим, таким несміливим, здавався такою милою натурою, а вона ніколи більше його не побачить. Хай отримає все, чого заслужив; хай вважає, що це був один із вершинних моментів його життя. Джулія знову зиркнула на фотографію. Приємно думати, що вона з вигляду як на фото. Фотограф, не без допомоги Джулії, надав їй такої пози, щоб показати її з найкращого боку. Ніс вона мала трохи товстуватий, але завдяки майстерному освітленню він здавався дуже делікатним, жодна зморшка не псувала гладкості її шкіри, а від погляду гарних очей тануло серце.

— Усе гаразд. Вона ваша. Знаєте, я не красуня, мене й надто миловидною не назвеш. Коклен⁹ казав був, що в мене *beauté du diable*¹⁰. Ви розумієте французьку?

— Для цього достатньо.

— Я підпишу її вам.

Вона сіла за бюро і сміливим замашистим почерком написала: «Щиро ваша, Джулія Ламберт».

1. Йоганн Цоффані (1733–1810) — німецький художник-неокласик.

2. Семюел де Вайлд (1751–1832) — англійський художник-портретист.

3. Стиль англійських меблів XVIII ст.

4. Ніхто не зачепить мене безкарно (лат.).

5. Сара Сіддонс (1755–1831) — знана англійська актриса.

6. Жан-Марк Натъє (1685–1766) — французький портретист.
7. Джон Кембл (1757–1823) — англійський актор.
8. Томас Лоуренс (1769–1830) — англійський живописець.
9. Бенуа-Констан Коклен (1841–1909) — французький актор і теоретик театру.
10. Бісівська краса (фр.).

2

Коли двоє чоловіків вийшли, Джулія знову переглянула світлини, перш ніж повернути їх на місце.

«Непогано для сорокашестилітньої жінки,— усміхнулася вона. — Годі заперечити, я на них схожа. — Вона оббігла поглядом кімнату, шукаючи дзеркала, але його не було. — Ці кляті декоратори. Бідний Майкл, не дивно, що він не використовує цієї кімнати. Звичайно, я ніколи не виходила добре на фотографіях».

Зненацька вона відчула порив переглянути частину своїх давніх фото. Майкл був акуратним діловим чоловіком, а її світлини зберігалися у великих картонних коробках, позначені датами й упорядковані хронологічно. Його світлини лежали в інших коробках у тій самій шафі.

— Якщо хтось забажає написати історію нашої кар'єри, знайде весь матеріал наготові, — казав він.

Із тією ж похвальною метою Майкл від початку вирізував із газет усі згадки про них і вклеював у великі книги, поскладані серіями.

Були там фотографії Джулії-дитини, Джулії — молодій дівчини, знімки в її перших ролях, світлини як молодій заміжньої жінки, із Майклом, а пізніше з маленьким сином Роджером. Одне фото, де вони були втрьох, Майкл дуже мужній і неймовірно вродливий, вона — сама ніжність, споглядає на Роджера з материнським почуттям, і Роджер — хлопчик із кучерявою голівкою, здобуло величезний успіх. Усі ілюстровані

видання відвели йому повну сторінку, а вони самі поміщали його на програмках. Зменшене до розмірів поштівки, фото роками продавали у провінції. Це так приїлося Роджеру, що він, вступивши до Ітону, відмовився далі фотографуватися з нею. Як це кумедно з його боку, — не бажати потрапити до газет.

— Люди подумують, наче ти каліка, або що, — казала вона йому. — І це зовсім не є несмаком. Просто піди на прем'єру і глянь на людей із товариства, як вони юрмляться довкола фотографів, — члени кабінету міністрів, судді, геть усі. Можуть прикидатися, наче їм це не подобається, але подивися тільки, як вони позують, коли думають, що на них наведено камеру.

Утім Роджер уперся на своєму.

Джулії потрапила до рук світлина з нею в ролі Беатріче. Це була єдина шекспірівська роль, яку вона будь-коли грала. Знала, що костюми тієї епохи їй не пасують, не могла зрозуміти, чому, бо ніхто не носив сучасного вбрання краще за неї. Вона шила свій одяг у Парижі, однаково, для сцени чи приватного життя, і кравці казали, що ні від кого не отримують так багато замовлень. Мала гарну фігуру, це визнавали всі; була доволі високою, як для жінки, і довгоногою. Шкода, що вона ніколи не мала шансу зіграти Розалінду, їй личило б хлоп'яче вбрання, ясна річ, тепер уже запізно, та може й добре, що вона не ризикнула. Хоча годі не подумати, що зі своїм блиском, лукавством, почуттям комічного вона була б ідеальною. Критикам насправді не сподобалася її Беатріче. А все ті кляті білі вірші. Її голос, низькуватий глибокий голос з ефектною хрипкуватістю, що змушував серця стискатися від емоційних фрагментів і надавав такого гумору комічним рядкам,

здавалося, погано звучав у віршах. Плюс її артикуляція; така виразна, що вона, не здіймаючи голосу, могла добитися, аби її чули в останньому ряді райка; казали, наче вірші через це звучали як проза. Джулія припускала, що вона надто сучасна.

Майкл починав із Шекспіра. Це було ще до їхнього знайомства. Він грав Ромео у Кембриджі, а коли закінчив університет і ще рік провчився в драматичній школі, його ангажував Бенсон¹¹. Він гастролював країною і виконував чимало різних ролей. Проте розумів, що із Шекспіром багато не досягне. Якщо хоче стати провідним актором, мусить здобути досвід у сучасних п'єсах. Чоловік на ім'я Джеймс Ленгтон керував тоді репертуарним театром¹² у Міддлпулі, що привертав до себе значну увагу; Майкл провів із Бенсоном три роки, а коли трупа збиралася до Міддлпула зі щорічним візитом, написав Ленгтону, чи побачиться він із ним. Джиммі Ленгтон, голомозий і рум'янолиций сорокап'ятилітній черевань, який скидався на одного із заможних рубенсівських міщан, пристрасно любив театр. Він був ексцентричним, зарозумілим, життєрадісним, марнославним і чарівним. Йому подобалося грати, але, через свою статуру, мусив обмежуватися кількома ролями, на щастя, бо актор із нього був кепський. Не міг взяти в карби свою природжену мальовничість. Хоч як уважно вивчав і обдумував кожну свою роль, однаково перетворював її на гротеск. Кожен його жест був перебільшеним, кожна інтонація пересадною. Та коли він проводив репетиції зі своєю трупою, це була зовсім інша річ: тоді він не допускав жодної штучності. Мав досконалий слух, і

хоча сам був неспроможний на правильну інтонацію, не дозволяв нікому іншому сфальшивити.

— Не будьте природними, — казав він своїм акторам. — Сцена — не місце для природності. Сцена — це прикидання. Одначе здавайтеся природними.

Змушував свою трупу до тяжкої праці. Щоранку від десятої до другої репетиція, тоді відсилав їх додому — вчити свої ролі і відпочивати перед вечірнім спектаклем. Знущався над ними, кричав на них, висміював їх. Не доплачував їм. Та якщо їм вдавалося добре зіграти зворушливу сцену, плакав мов дитина; коли промовляли кумедний рядок так, як він цього хотів, ревів від сміху. Бувши задоволеним, стрибав по сцені на одній нозі, а коли злостився, кидав сценарій додолу і топтав його, сльози люті текли йому по щоках. Трупа сміялася з нього, зневажала його, робила все, щоб його вдовольнити. Він пробудив у них захисний інстинкт, усі відчували, що не можуть його підвести. Хоча нарікали, що трактує їх як рабів, вони не мають і хвилини для себе, їхнє тіло й кров такого не витримують, а все ж виконання його позамежних жадань приносило їм різновид жахливого задоволення. Коли він потискав руку старому членові трупи з платнею сім фунтів на тиждень і казав: «На Бога, хлопче, ти був чудовим», старий актор почувався Чарльзом Кіном¹³.

Трапилося так, що коли Майкл попросив про зустріч, Джиммі Ленгтон саме потребував актора на чільні юначі ролі. Він здогадувався, чого Майкл хотів із ним побачитися, і попереднього вечора пішов глянути, як той грає. Майкл грав Меркуцію, на думку Ленгтона, не надто добре, та коли зайшов

до нього в кабінет, то приголомшив своєю вродою. У коричневому піджаку і сірих фланелевих штанах навіть без гриму був таким гарним, аж дух у грудях забивало. Мав невимушені манери, говорив як джентльмен. Доки Майкл викладав мету свого візиту, Джиммі Ленгтон пильно за ним стежив. Якщо він взагалі спроможний грати, з таким виглядом цей юнак далеко зайде.

— Учора ввечері я бачив вашого Меркуціо, — сказав він. — Що ви сам про нього думаете?

— Тухлятина.

— Я теж так вважаю. Скільки вам років?

— Двадцять п'ять.

— Вам, думаю, казали про вашу вроду?

— Тому я й пішов на сцену. Інакше пішов би до війська, як мій батько.

— Боже ж ти мій, мені б вашу зовнішність, яким актором я був би!

Унаслідок співбесіди Майкл отримав ангажемент і провів у Міддлпулі два роки. Невдовзі він став дуже популярним у трупі. Був лагідним і приязним, завдавав собі чимало клопоту, щоб зробити комусь послугу. Його врода викликала в Міддпулі сенсацію, дівчата юрмилися біля службового входу, щоб побачити, як він виходить. Писали йому любовні листи й надсилали квіти. Він приймав це як слухну шанобливу данину, але не дозволив завернути собі голову. Прагнув успіху і, здавалося, твердо вирішив не вплутуватися в жодну пригоду, яка могла б зашкодити його кар'єрі. Його рятувала врода, бо Джиммі Ленгтон швидко дійшов висновку, що Майкл, попри

його завзяття й потяг до досконалості, ніколи не буде нічим більшим за актора-ремісника. Голос у нього був тонкуватим, а у патетичні моменти схильним до писклявості. Це створювало радше ефект істерики, ніж пристрасті. Утім найсерйознішим його недоліком як чільного виконавця ролей молодих коханців було те, що він не вмів грати любовні сцени. Легко вів звичайний діалог, відтворював сенс рядків, які промовляв, але, коли доходило до пристрасних освідчень, його наче щось стримувало. Відчував розгубленість і видавався зніченим.

— Бодай тобі, не тримай ту дівчину як мішок картоплі, — кричав на нього Джиммі Ленгтон. — Цілуєш її так, наче боїшся, щоб тебе протягло. Ти мусиш відчувати, що закоханий у неї. Постарайся відчутти, що кості в тобі тануть, а як наступної хвилини тебе поглине землетрус, то к бісу той землетрус.

Утім добре не виходило. Майкл, хоч який вродливий, чарівний і невимушений у манерах, залишався холодним коханцем. Це не завадило Джулії закохатися в нього до безтями. Вони зустрілися, коли Майкл приєднався до репертуарної трупи Ленгтона.

Тим часом кар'єра Джулії йшла так гладенько, аж нудно. Вона народилася на Джерсі¹⁴, де її батько, корінний острів'янин, мав ветеринарну практику. Сестра її матері вийшла за француза, продавця вугілля, який мешкав у Сен-Мало, і Джулію послали до неї, жити й навчатися в тамтешньому ліцеї. Вона навчилася розмовляти французькою як французка. Була природженою актрисою, і, відколи себе пам'ятала, усе вказувало, що піде на сцену. Її тітка, мадам Фалю, була «en relations»¹⁵ зі старою актрисою, колишньою

sociétaire¹⁶ Comédie Française¹⁷, що, перейшовши на спочинок, поселилася у Сен-Мало, де й жила за невелику пенсію, призначену їй одним із коханців при розлуці після довгих років вірного конкубінату¹⁸. Коли Джулія була дванадцятирічною дитиною, ця актриса перетворилася на галасливу огрядну стару жінку шістдесяти з хвостиком літ, і досі сповнену життєвого запалу. Понад усе на світі вона любила попоїсти. Мала гучний дзвінкий сміх, а голос по-чоловічому глибокий і дужий. Вона й дала Джулії перші уроки акторської майстерності. Навчила її всьому мистецтву, яке сама засвоїла в Conservatoire¹⁹, розповіла про Райхенберг²⁰, яка до сімдесяти років грала інженю, про Сару Бернар²¹ і її золотий голос, про Муне-Сюлі²² та його велич, і про Коклена, найбільшого актора з них усіх. Рецитувала їй великі уривки з Корнеля і Расіна, як призвичаїлася декламувати у Comédie Française, і навчила Джулію виголошувати їх на той самий лад. Декламувала Джулія чарівно, — любо було слухати, як вона своїм дитинним голосом виголошує протяжні й пристрасні промови Федри, підкреслюючи ритм олександрійського вірша і вимовляючи слова в манері такої штучній, а водночас чудово драматичній. Либонь, Жанна Табу колись була надміру театральною, але вона навчила Джулію надзвичайно чітко артикулювати промовлені слова, показала, як ходити і як триматися, не боятися власного голосу, а ще довела до досконалості те чудове відчуття часу, яке було в Джулії природженим і пізніше стало одним з її найбільших талантів. «Ніколи не роби паузи без причини, — гриміла вона, грюкаючи кулаком об стіл, за яким сиділа, — але коли вже робиш, тримай її якомога довше».

Коли Джулія у шістнадцятилітньому віці вступила до Королівської Академії Драматичного Мистецтва на Говерстрит, то вже знала багато з того, чого могла там навчитися. Їй довелося позбутися кількох застарілих прийомів і засвоїти розмовний стиль. Проте здобувала нагороди у всіх конкурсах, учасницею яких була, а коли закінчила школу, її добра французька мова майже відразу забезпечила їй роль покоївки-француженки в одному з лондонських театрів. Якийсь час здавалося, що через знання французької вона спеціалізуватиметься на ролях, які потребували іноземного акценту, бо наступним її ангажементом була роль австрійської офіціантки. Знадобилося два роки, щоб її відкрив Джиммі Ленгтон. Вона гастролювала з мелодрамою, що здобула успіх у Лондоні, мала там роль італійської авантюристки, махінації якої врешті розкривають, і не надто вдало зображала жінку старшу сорока років. Оскільки героїню, молоду дівчину, грала білявка зрілого віку, спектаклю бракувало достовірності. Джиммі влаштував собі короткі вакації, які проводив, переїжджаючи з міста до міста і щовечора відвідуючи театр за театром. Наприкінці вистави він пішов за лаштунки познайомитися зі Джулією. Був таким відомим у театральному світі, що його компліменти їй лестили, а коли запросив її на ланч наступного дня, вона погодилася.

Тільки-но вони сіли за стіл, Джиммі одразу взявся до справи.

— Я вночі не склепив очей, думаючи про вас.

— Вельми несподівано. І які ваші наміри — чесні чи безчесні?

Він не звернув уваги на цю нешанобливу відповідь.

— Я у цій грі вже двадцять п'ять літ. Ким я тільки не був: хлопчиком-конферансьє, перетягувачем декорацій, освітлювачем сцени, актором, рекламістом і навіть театральним критиком. Живу в театрі з дитинства, відколи закінчив школу, а те, чого я не знаю про акторську гру, і не варто знати. Думаю, що ви геніальна.

— Дуже мило з вашого боку це сказати.

— Знай мовчи. Говоритиму я. У тебе є все, що слід. Належний зріст, гарна постать, гумове обличчя.

— Це мав бути комплімент?

— Це те, чим ти є. Саме таке обличчя бажане для актриси. Обличчя, що може здаватися всяким, навіть прекрасним, обличчя, з якого видно кожен порух думки. Це обличчя Дузе²³. Учора ввечері, коли ти насправді й не думала, що робиш, слова, які ти промовляла, було написано в тебе на обличчі.

— Це така нікчемна роль. Як я могла грати її всерйоз? Ви ж чули, що я мусила казати?

— Нікчемними бувають актори, а не ролі. У тебе чудовий голос, від якого стискаються серця глядачів. Не знаю, яка ти в комедії, але готовий ризикнути.

— Що ви маєте на увазі?

— Твоє відчуття часу майже ідеальне. Такого не навчишся, воно в тебе природжене. І це значно, значно ліпше. А тепер перейдімо до суті. Я дещо про тебе довідався. Ти розмовляєш французькою як французка, тож тобі дають ролі з ламаною англійською. Сама знаєш, що це тебе нікуди не заведе.

— Це все, що я можу отримати.

— Ти була б задоволена, граючи такі ролі все життя? Застрянеш на цьому, а публіка не сприйматиме тебе ні в чому іншому. Другі ролі — оце й усе, що ти гратимеш. Максимум двадцять фунтів на тиждень і змарнований великий талант.

— Я завжди сподівалася одного дня здобути шанс на справжню роль.

— Коли? Можливо, тобі доведеться чекати десять літ. Скільки тобі зараз?

— Двадцять.

— Скільки ти отримуєш?

— П'ятнадцять фунтів на тиждень.

— Брехня. Отримуєш дванадцять, і це, побий його грим, більше, ніж заслуговуєш. Мусиш усього навчитися. Твої жести невиразні. Не знаєш, що кожен жест мусить щось означати. Не знаєш, як змусити публіку глянути на тебе, перш ніж почнеш говорити. Накладаєш забагато гриму. З твоїм типом обличчя що менше макіяжу, то краще. Хочеш бути зіркою?

— Хто не хотів би?

— Переходь до мене, а я зроблю тебе найбільшою актрисою Англії. Ти швидко навчаєшся? Мала б швидко, — у твоєму віці.

— Думаю, що за сорок вісім годин можу ідеально вивчити будь-яку роль.

— Тобі бракує досвіду й мене, щоб відбутися. Переходь до мене, і гратимеш двадцять ролей на рік. Ібсен, Шоу, Баркер²⁴, Зудерман²⁵, Ханкін²⁶, Голсуорсі. У тебе є магнетизм, та, схоже, ти гадки не маєш, як пустити його в хід. — Він захихотів. — На Бога, якби мала, та стара відьма викинула б тебе з п'єси, не встигла би ти й кліпнути оком. Маєш узяти публіку за горлянку

і сказати: «А тепер, собаки, не зводьте з мене очей». Мусиш панувати над ними. Як бракує таланту, ніхто тобі його не дасть, але як є, можеш навчитися з нього користати. Кажу тобі, маєш задатки великої актриси. Я ніколи в житті не мав ні в чому такої певності, як у цьому.

— Знаю, що мені бракує досвіду. Я, звісно, обдумаю вашу пропозицію. Думаю, що перейду до вас на сезон.

— Іди к бісу. Гадаєш, я зроблю з тебе актрису за один сезон? Чи думаєш, що рватиму собі кишки, аби ти кілька разів пристойно виступила, а тоді пішла грати копійчану рольку в якійсь комерційній лондонській п'єсі? За якого пришепелуватого дурня ти мене маєш? Дам тобі контракт на три роки, вісім фунтів на тиждень, а працюватимеш як кінь.

— Вісім фунтів на тиждень — це абсурд. Я не можу цього прийняти.

— Іще й як можеш. Це все, чого ти варта, і що ти зараз отримуєш.

Джулія вже три роки була на сцені й багато чого навчилася. Крім того, Жанна Табу, далека від суворої моралі, уділила їй чимало корисної інформації.

— Ви, бува, не вважаєте, що я заодно дозволю вам спати зі мною?

— Мій Боже, думаєш, я маю час на амури зі своїми актрисами? У мене набагато важливіші справи, дівчино. Сама побачиш: відбувши чотиригодинну репетицію і зігравши ввечері роль так, щоб мене вдовольнити, і це ще не рахуючи денних спектаклів, не матимеш ні часу, ні охоти з кимось кохатися. Лягатимеш у ліжко з єдиним бажанням, — спати.

Утім тут Джиммі Ленгтон помилився.

11. Франк Роберт Бенсон (1858–1939) — англійський актор і режисер, який ставив п'єси В. Шекспіра.

12. Репертуарний театр у Великій Британії — театр із постійною трупю, який по черзі представляє твори з певного репертуару.

13. Чарльз Джефрі Кін (1811?–1868) — знаний англійський актор.

14. Джерсі — найбільший із Нормандських островів, розміщених у протоці Ла-Манш, які довго були предметом територіальних суперечок між Англією і Францією. Тепер перебувають під юрисдикцією Великої Британії, мають змішане англо-французьке населення. На сусідньому з Джерсі острові Гернсі збув роки вигнання Віктор Гюго, тут відбувалася дія одного з найвідоміших його романів, «Трудівники моря».

Можливо, В. С. Моем не випадково вибрав за батьківщину для своєї героїні цю місцевість з подвійною ідентичністю. Як не раз підкреслюється в «Театрі», Джулія належить до різних світів: шляхетних джентльменів і плебеїв, богеми і вищого товариства, мистецького і дійсного. Або ж, як у випадку з о. Джерсі, героїня буцім належить до британського та французького світів.

15. Знайома (фр.).

16. Член постійної трупи (фр.).

17. Комеді Франсез (фр.) — відомий французький театр.

18. Подружнє життя на віру, без вінчання.

19. ут — вище театральне училище (фр.).

20. Сюзанна Райхенберг (Сюзетт) (1853–1924) — французька актриса. На її честь названо страву «млинці Сюзетт».

21. Сара Бернар (1844–1923) — знана французька акторка.
22. Жан Муне-Сюллі (1841–1916) — відомий французький актор.
23. Елеонора Дузе (1859–1924) — італійська актриса.
24. Харлі Гранвіль-Баркер (1877–1946) — англійський актор, режисер, драматург, менеджер, критик і теоретик.
25. Герман Зудерман (1857–1928) — німецький белетрист і драматург.
26. Сент-Джон Еміль Клаверінг Ханкін (1869–1909) — англійський есеїст і драматург.

3

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ